

i obrazovanje, važan dokument u kojemu će se, između ostaloga, odražavati nacionalni kulturni identitet i aktualni stručni i znanstveni dosezi domaćih teoretičara i praktičara u području predškolskoga odgoja i obrazovanja. U okviru kurikulske reforme publikacija Vjekoslave Jurdana postaje nezaobilaznom referentnom točkom.

Zavičajna čitanka *Igri* nastala je kao plod autoričina dugogodišnjega nastavnickoga i znanstvenoga rada u školi i na sveučilištu. Iako je riječ o književnoteorijskoj knjizi, sadržaj čitanke ne iscrpljuje se u tome pristupu već nastoji prodrjeti u konkretnu književnojezičnu stvarnost. Potiče se približavanje zavičajne književne riječi djeci predškolske dobi s pomoću slike, zvuka i pokreta, njegujući zavičajni idiom. Priručnik je namijenjen odgojiteljima, učiteljima, stručnjacima i odraslima koji rade s djecom, a zainteresirani su za problematiku zavičajne književne riječi. Priručnik *Igri* Vjekoslave Jurdana ispunjava važno bibliografsko mjesto i nadaje se kao bogati metodički predložak odgojiteljima i stručnjacima koji rade s djecom, ali i kao praktičan udžbenik studentima odgojiteljskih i nastavničkih studija. Ujedno, dobra je podloga za buduće istraživačke radove i publikacije iz zavičajne književnosti i njezine metodike.

Marinko Lazzarich

Bogatstvo istraživačkoga višeglasja

Marijana Hameršak i Dubravka Zima. 2015. *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam International. 448 str. ISBN 978-953-340-026-6

DOI: 10.21066/carcl.libri.2016-05(01).0030

Propulzivna izdavačka politika raznovrsnih *uvoda* izdavačke kuće Leykam International rezultirala je nizom zanimljivih i korisnih naslova, no nema sumnje da je *Uvod u dječju književnost* Marijane Hameršak i Dubravke Zima velik događaj za sve proučavatelje hrvatske dječje književnosti. Ova knjiga nudi nov pristup i donosi novu metodološku interpretaciju sadržaja u odnosu na većinu dosadašnjih naslova iz toga istraživačkoga polja. U posljednjih desetak godina svjedočimo nizu tekstova koji dječjoj književnosti prilaze iz suvremenih teorijskih i metodoloških perspektiva ispravljajući tako prazninu koja je postojala u interpretacijama starijih autora, sklonijih intuitivno-imanentističkim ili pedagoško-metodičkim pristupima.

Ova knjiga dolazi kao logičan slijed takva razvoja, ponajprije na teorijskome i metodološkome planu, no opsegom ih predmeta istraživanja i ambicijom nadmašuje, što se, naravno nagovještava i u samome naslovu. Autorice su se suočile sa zahtjevnim zadatkom da istraže i uklope u skladnu cjelinu cijeli niz istraživačkih problema koji se tiču književne teorije, sociologije i kulturologije djeteta, djetinjstva i dječje književnosti, kao i genologije i povijesti hrvatske dječje književnosti.

Kako autorice u uvodnome tekstu „O ovome uvodu“ ističu, njihova je knjiga usmjerena na pristupe razvijene u okviru istraživanja dječje književnosti, ali s jakim osloncem na načela i uvide i izvan toga područja. Osobito ističu načelo, koje izvorno dolazi iz folkloristike, a kasnije je usvojeno i u drugim pristupima i disciplinama, o nerazdvojenosti teksta i konteksta, kao i perspektive razvijene u okviru empirijskih istraživanja književnosti, ponajprije one usmjerene na materijalne aspekte produkcije, distribucije i recepcije književnosti.

Već od prvih poglavlja jasno artikulirana teorijska i metodološka načela ulaze u dijalog, a ponekad i u raspravu s nizom drugih tekstova iz područja dječje književnosti, pri čemu autorice nikada ne daju prednost vlastitome gledištu kao počelu univerzalne istine, nego nastoje osvijestiti i demonstrirati povijesnu uvjetovanost ne samo fenomena o kojima pišu, nego i njihovih interpretacija.

Knjiga se sastoji od deset poglavlja, pisana je pristupačnim jezikom, koji nije rezerviran samo za akademske istraživače dječje književnosti, nego je razumljiv i studentima, učenicima i široj zainteresiranoj publici. Tekst tvori gusto tkanje podataka, koncepata, referencija i interpretacija, čime se ostvaruje njegova ekonomičnost i visoka semantičnost, ali i otvara mogućnost opetovanoga čitanja i široke primjenjivosti teksta kao obavezne početne točke za daljnja istraživanja.

Prvo poglavlje „Što je to dječja književnost“ pokušava odgovoriti na pitanje postoje li neka univerzalna, transhistorijska obilježja dječje književnosti koja bi bila njezina *differentia specifica*. Kritičkom analizom postojećih definicija i odrednica nastoji se pokazati, gotovo dekonstrukcijski, da je dječja književnost kompleksna kulturna pojava čije se značenje mijenjalo tijekom povijesti. Pritom autorice naglašavaju tekstualnost konteksta i kontekstualnost teksta, razumijevajući (dječju) književnost kao proizvedenu, ali i proizvodnu praksu. Ta dvosmjernost kulturnih procesa otvara prostor za razumijevanje književnih pojava mimo, kako navode autorice, „teleološko-prezentističkog optimizma iz kojeg se sva odstupanja u odnosu na suvremenost vide kao nedostatak, a sve sličnosti sa suvremenosti kao njezini zame[t]ci“ (49).

Drugo poglavlje daje moguće odgovore na pitanje što sve čini polje dječje književnosti. Ponajprije su to akademsko proučavanje dječje književnosti i književna kritika, s posebnim osvrtom na hrvatski kontekst. Slijede uloga nakladnika i nakladničkih nizova specijaliziranih za izdavanje dječje književnosti i uloga školskih, specijaliziranih i narodnih knjižnica. U oblikovanju polja dječje književnosti neizostavna je i uloga nagradnih knjiga kao svojevrsnih institucionalnih preteča lektire, koja u drugoj polovici 20. stoljeća preuzima brigu nad propisanim samostalnim dječjim čitanjem kod kuće. Popisi lektire često su pod utjecajem ideoloških promjena, što često dovodi do pojave (auto)cenzure, koja je česta pojava dječje književnosti općenito, a ne samo u lektirnome kontekstu. Autorice spominju i književne nagrade kao jedan vid oblikovanja polja dječje književnosti.

Treće poglavlje „Autor i čitatelj“ osvjetljava osobitosti dječje književnosti u odnosu na te dvije tekstovne, ali i sociološke instancije. Dječja književnost osobita je po tome što u svojem nazivu sadrži pretpostavljenoga čitatelja, što je i navelo brojne autore da se u svojim analizama koncentriraju na recipijenta. Dapače, postoje naznake da instancija autora nije toliko čvrsta i neupitna, kao što je to u nedječjoj književnosti te se tako može govoriti o suatorstvu, višestrukome ili kolektivnome autorstvu ili pak o autorovoj anonimnosti. Čitatelja dječje književnosti također nije lako nedvosmisleno razlučiti jer autorice daju brojne primjere prijelaznoga, odnosno ukriženoga čitateljstva književnosti namijenjene i djeci i odraslima (*crossover literature*), kao istaknutoga fenomena suvremene dječje i adolescentske književnosti. Zatim, odrasli su, eksplicitno ili implicitno, uvijek prisutni kao čitatelji, procjenitelji ili posrednici dječje književnosti. Nekad su i službeni adresati dječje književnosti, no češće su neslužbeni, skriveni, a njihova se uloga sastoji u tome da procijene odgovara li tekst njihovoj predodžbi o pogodnoj dječjoj literaturi.

Četvrto poglavlje otvara se pitanjem je li dječja književnost poseban književni žanr. Autorice ističu razliku u pristupu tome problemu u hrvatskome i, primjerice, u anglosaksonske kontekstu. U potonjemu su postojale teze koje su dječju književnost prepoznavale kao zaseban žanr, tj. kao skup tekstova koji je specifičan čitateljski, nakladnički ili po nekim svojim drugim karakteristikama. U hrvatskome se kontekstu dječja književnost prepoznaje kao dio književnosti uopće, no i kao iznimno žanrovski raslojenom. Navođenjem različitih žanrovskih podjela, autorice ističu i različitost žanrovskoga sustava u različitim kulturnim zajednicama ili nacionalnim književnostima, ali i proizvoljnost takvih podjela te nedostatak čvrstih razlikovnih kriterija. U nastavku poglavlja posvećuju pozornost teorijski nerefektiranim, premda plodnim i populzivnim žanrovima hrvatske dječje književnosti: pripovijetki, igrokazu i stripu, dok sljedeća poglavlja donose studije o kanonskim žanrovima.

Kao kanonske žanrove hrvatske dječje književnosti autorice ističu dječju poeziju, dječji roman, bajku i slikovnicu, dok je posljednje poglavlje posvećeno adolescentskomu romanu koji je u zadnjih nekoliko desetljeća stekao autonomiju, izdvojivši se iz krila dječje književnosti. Hameršak i Zima identificiraju začetak hrvatske adolescentske književnosti u političkome i ideološkome otporu autoritetima lijevo orijentirane omladine tridesetih godina 20. stoljeća, ujedno naglašavajući da iz pozicije suvremenosti povlaštena ideja o buntovnome adolescentu nije jedina moguća: postojao je cijeli niz ranije objavljenih naslova koji reproduciraju predodžbu o uklopljenome i neproblematičnome adolescentu. Jedan je od predmeta analize ovoga poglavlja i odnos između adolescentske književnosti i popularne kulture, koji je, primjerice, ključan za razumijevanje američke adolescentske književnosti.

Pretposljednje je poglavlje posvećeno animalistici kao transžanrovskoj temi paradigmatičnoj za dječju književnost, a u njegovu se prvome dijelu iz sociološke i kulturološke perspektive nastoji objasniti konstrukcija navodne srodnosti i bliskosti djece i životinja. U nastavku poglavlja Hameršak i Zima pozornost su posvetile pregledu žanra karakterističnoga po životinjskim likovima – basni, naglasivši pritom povijesnu promjenjivost namjene toga žanra: naime, dugo se basne nisu prepoznavale kao žanr namijenjen djeci.

U ostalim poglavljima koja se tiču kanonskih žanrova dječje književnosti autorice se dotiču suvremenih problema i dilema, suvereno vodeći dijalog s postavkama vodećih hrvatskih i svjetskih istraživača dječje književnosti.

Heuristički će doprinos ove knjige za istraživače dječje književnosti bez sumnje biti velik. Autorice u dijakronijskoj i sinkronijskoj perspektivi jasno demonstriraju književne, sociološke, kulturne i ideološke uvjete nastanka dječje književnosti, kao i povratni proces djelovanja te iste književnosti na uvjete koji su je omogućili. Na metarazini nam problematiziranje dječje književnosti kao složenoga fenomena pomaže da gotovo fraktalnim zrcaljenjem na nedječju književnost shvatimo kako konačnih odgovora nema i da su ona najvažnija pitanja ista i u „odrasloj“ i u dječjoj književnosti. Unatoč nedostatku ionako nemogućega *odgovora 42*, ova knjiga sasvim sigurno daje snažan poticaj svim istraživačima dječje književnosti da se uključe u višestruke, umrežene dijaloge o spomenutim temama, kao što je to uspjelo i autoricama *Uvoda*.

Lana Molvarec